

Správa

o stave národnostného školstva
za rok 2014¹

Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny
2015

¹ Správa je spracovaná v súlade s čl. 3 písm. f) Štatútu Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny.

Obsah

Úvod	3
Bulharská národnostná menšina	5
Česká národnostná menšina	7
Chorvátska národnostná menšina	8
Maďarská národnostná menšina	10
Moravská národnostná menšina	16
Nemecká národnostná menšina	17
Pol'ská národnostná menšina	18
Rómska národnostná menšina	20
Rusínska národnostná menšina	24
Ruská národnostná menšina	42
Srbská národnostná menšina	43
Ukrajinská národnostná menšina	44
Židovská národnostná menšina	47
Príloha č. 1	48
Príloha č. 2	49

Úvod

Správa o stave národnostného školstva za rok 2014 (ďalej len „správa“) na základe článku 3 písm. g) Štatútu Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny popisuje možnosti vzdelávania príslušníkov národnostných menšín predovšetkým z pohľadu vzdelávania v jazykoch národnostných menšín v roku 2014.

Prípravou správ² za rok 2014 sa zaoberal Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny (ďalej len „VNMES“) na svojom XVI. zasadnutí dňa 19. februára 2015. V záujme zefektívnenia a posilnenia participatívneho procesu bolo na návrh predsedníčky VNMES prijaté uznesenie č. 63. Predmetným uznesením VNMES zobral na vedomie informáciu o návrhu štruktúry hodnotiacich správ za rok 2014 o návrhu štruktúry správ a odporučil predsedníčke VNMES zriadiť pracovnú skupinu na prípravu hodnotiacich správ za rok 2014 zloženú zo zástupcov a zástupkýň jednotlivých národnostných menšín – expertov a expertiek na danú problematiku a zástupcov štátnej správy – Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR, Ministerstva kultúry SR, Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR, Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR, Ministerstva spravodlivosti SR a Úradu vlády SR.

Zloženie dočasnej pracovnej skupiny pozostávalo z 13 zástupcov a zástupkýň národnostných menšín a 7 zástupcov a zástupkýň štátnej správy. Expertov a expertky za národnostné menšiny nominovali členovia a členky VNMES. Predsedníčka VNMES ich nominácie plne akceptovala. Dočasná pracovná skupina bola zriadená na obdobie od 6. apríla 2015 do 31. augusta 2015 a stretla sa tri krát, 16. apríla 2015, 5. júna 2015 a 30. júna 2015.

Na prvom zasadnutí členovia a členky dočasnej pracovnej skupiny schválili štruktúru správ a časový harmonogram ich vypracovania. Štruktúra správ bola totožná s minuloročnou štruktúrou, čo umožňuje sledovať medziročné posuny. Štruktúra správy je prílohou č. 1 materiálu.

Zástupcovia a zástupkyne štátnej správy v dočasnej pracovnej skupine mali možnosť z odborného a vecného hľadiska hodnotiacu správu pripomienkovať. K správe neboli v procese

² Výbor pre národnostné menšiny a etnické skupiny Rady vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť na základe článku 3 Štatútu Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny písm. f), g) a h) každoročne vypracúva:

- hodnotiacu správu o podpore kultúr národnostných menšín;
- správu o stave národnostného školstva;
- správu o používaní jazykov národnostných menšín.

prípravy vznesené žiadne pripomienky. Jednotlivé správy za národnostné menšiny odrážajú názory expertov a expertiek za národnostné menšiny.

Správa mapuje všetky úrovne vzdelávania z pohľadu príslušníkov národnostných menšín, možnosti vzdelávania pedagogických a odborných zamestnancov podieľajúcich sa na výchove a vzdelávaní príslušníkov národnostných menšín a bola snaha definovať aj špecifiká v oblasti výchovy a vzdelávania. Vzhľadom na to, že viaceré národnostné menšiny žijúce v Slovenskej republike nemajú inštitucionálne zabezpečenie v tejto oblasti, správy mapujú aj neformálne vzdelávanie a vzdelávanie v osvojení si, prípadne zdokonalení sa v jazyku národnostnej menšiny. V oblasti národnostného školstva sú výrazné rozdiely medzi jednotlivými menšinami, aj preto sú správy niektorých národnostných menšín veľmi stručné.

V závere niektorých správ sú špecifikované priority pre skvalitnenie tejto oblasti na rok 2016. Texty autorov a autoriek prešli čiastočnou jazykovou a štylistickou korektúrou.

Bulharská národnostná menšina

Možnosti vzdelávania v bulharskom jazyku poskytujú nasledujúce inštitúcie:

Súkromná materská škola Christa Boteva, Záporožská 8, 851 01 Bratislava, ktorej zriaďovateľom je Občianske združenie priateľov Bulharskej školy Christa Boteva v Bratislave. Škôlku navštevuje 50 detí bulharskej, slovenskej a inej národnosti.

Súkromná bulharská základná škola a Súkromné bulharské gymnázium Christa Boteva, Záporožská 8, 851 01 Bratislava, ktorej zriaďovateľom je Ministerstvo školstva a vedy Bulharskej republiky v Sofii. Zaradená je do siete súkromných škôl na Slovensku. Školu navštevujú žiaci a študenti bulharskej, slovenskej a inej národnosti. V školskom roku 2014/2015 školu navštevuje približne 100 žiakov. Vyučovanie sa uskutočňuje v bulharskom jazyku, ako cudzí jazyk sa vyučuje anglický jazyk. Slovenský jazyk sa vyučuje podľa slovenských osnov, maturuje sa povinne zo slovenského jazyka a literatúry, bulharského jazyka a literatúry, z iného predmetu podľa výberu povinne a je možné si vybrať aj tretí maturitný predmet. Maturanti dostávajú maturitné vysvedčenia v slovenskom a v bulharskom jazyku, s ktorými sa môžu uplatniť na slovenských, bulharských a iných vysokých školách v zahraničí. V novembri roku 2014 škola oslávila 66. výročie svojho vzniku.

Katedra slovanských filológií Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave

Na Katedre slovanských filológií Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave v roku 2014/2015 študujú študenti bulharskej, slovenskej a inej národnosti. Okrem bulharčiny si môžu vybrať aj iné slovanské jazyky.

Prešovská univerzita v Prešove dlhoročne spolupracuje so **Šumenskou univerzitou v Bulharsku**. Na nej dlhé roky pôsobí lektorát bulharského jazyka.

Ďalšiu možnosť vzdelávania príslušníkov bulharskej národnostnej menšiny poskytujú kurzy bulharského jazyka v Bulharskom kultúrnom inštitúte.

Výchovu a vzdelávanie zabezpečujú hore uvedené inštitúcie. Technické a materiálne vybavenie Súkromnej bulharskej základnej školy a Súkromného bulharského gymnázia Christa Boteva zodpovedá hygienickým a ergonomickým normám platným v SR. Učebnice

a učebné pomôcky sú zabezpečené Ministerstvom školstva Bulharskej republiky a sú v bulharskom jazyku.

Naši pedagógovia nemajú možnosti ďalšieho vzdelávania v rámci kontinuálneho vzdelávania v menšinovom jazyku.

Deti a mládež, príslušníci bulharskej národnostnej menšiny sa vzdelávajú aj v školách a školských zariadeniach s vyučovacím jazykom slovenským.

Príslušníci bulharskej národnostnej menšiny sa zúčastňujú na celoslovenských školských podujatiach: matematické súťaže, súťaže v slovenskom a v anglickom jazyku, športové turnaje, účasť na výstavách, spoločných pracovných dielňach a podobne.

Súkromná bulharská základná škola a Súkromné bulharské gymnázium Christa Boteva nadviazala kontakt so základnou školou v Svätom Antone a zrealizovali dve spoločné podujatia.

Česká národnostná menšina

Na území SR nepôsobí žiadne zariadenie s vyučovacím jazykom českým a v súčasnosti neexistuje ani možnosť štúdia bohemistiky na žiadnej vysokej škole humanitného zamerania.

Viacere české spolky si uvedomujú, že hlavne najmladšia generácia už má problém s aktívnym zvládnutím českého jazyka, preto organizuje neformálne možnosti vzdelávania v oblasti českého jazyka (ale i kultúry) formou letných táborov pre deti a mládež, konaných na území Českej republiky s lektormi komunikujúcimi v českom jazyku.

Chorvátska národnostná menšina

Príslušníci chorvátskej národnostnej menšiny nemali ani v roku 2014 možnosť vzdelávať sa vo svojom materinskom jazyku na žiadnom type materských, základných a stredných škôl na Slovensku. Niektorí príslušníci chorvátskej národnostnej menšiny v roku 2014 navštevovali základné školy v chorvátskych obciach v susednom Burgenlande, pričom je potrebné poznamenať, že ide iba o jednotlivcov. Výučba na týchto základných školách v susednom Rakúsku je v staro-chorvátskom jazyku tzv. „gradišćansko-hrvatski“, ktorý je aj materinským jazykom väčšiny príslušníkov chorvátskeho etnika na Slovensku.

Výučba spisovného chorvátskeho jazyka na stredoškolskej úrovni je možná na Súkromnom Gymnáziu Žitavská 1 v Bratislave a na vysokoškolskej úrovni na Katedre Slavistiky na Univerzite Komenského v Bratislave. Pre príslušníkov chorvátskej národnostnej menšiny (ide predovšetkým o deti a mládež) je organizovaná výučba spisovného chorvátskeho jazyka prostredníctvom lektorovania z Chorvátska. Výučba sa realizuje jedenkrát za týždeň v každej obci, kde žijú Chorváti pre záujemcov o takýto druh vzdelávania. Tento druh výučby je finančne zabezpečovaný prostredníctvom Ministerstva školstva Chorvátskej republiky. Okrem toho sú organizované aj iné dobrovoľné druhy výučby chorvátskeho jazyka pre záujemcov, napr. v Devínskej Novej Vsi, v Jarovciach a v Chorvátskom Grobe.

Zákon o používaní jazykov národnostných menšín na Slovensku nepovažuje jednotlivé mestské časti za samostatné územné jednotky, čím chorvátska národnostná menšina už aj historicky žijúca v dostatočnej koncentrácii v niektorých mestských častiach Bratislavy, ako napríklad v Jarovciach a v Čunove, nespĺňa kritériá minimálneho množstva príslušníkov chorvátskeho etnika v danej obci, ktorou je podľa tohto zákona Bratislava. V roku 2014 boli iniciované zmeny výkladu tohto zákona, ktorý za určitých podmienok považuje aj mestské časti za samostatné obce. Ale vzhľadom na to, že zoznam dvojjazyčných obcí je už uzavretý a jeho úprava v tejto chvíli nie je možná, sú obyvatelia mestských častí napr. Bratislava-Čunovo a Bratislava-Jarovce, príslušníci chorvátskej národnostnej menšiny považovaní za „nezistených“, a to aj napriek tomu, že v tejto oblasti žilo viac ako 30 % obyvateľov hlásiacich sa k chorvátskej národnosti. Z uvedeného je zrejmé, že inštitucionálne zabezpečenie príslušníkov chorvátskej národnostnej menšiny na úrovni miestnej samosprávy, miestnej štátnej správy ani ústrednej štátnej správy nie je zabezpečené.

V oblasti vzdelávania pedagógov chorvátskeho jazyka, ktorí vyučujú chorvátsky jazyk v rámci voľnočasových aktivít v jednotlivých obciach, sa títo pedagógovia každoročne zúčastňujú seminárov organizovaných inštitúciou „Hrvatska matica iseljenika“ v Chorvátsku.

Prioritou v roku 2014 zostáva zabezpečiť výučbu chorvátskeho jazyka záujemcom, a to v najvyššej možnej miere, formou dobrovoľných kurzov, seminárov a sústrezení. Ďalej pokračovať aj s výučbou chorvátskeho jazyka u detí a mládeže inou formou, ako napríklad prostredníctvom projektu podporovaného v rámci dotačného programu ÚV SR Kultúra národnostných menšín „Medzinárodný letný tábor detí a mládeže v Chorvátsku“, ktorého sa aj v roku 2014 zúčastnilo približne 80 detí a mládeže, príslušníkov chorvátskej národnostnej menšiny na Slovensku.

Maďarská národnostná menšina

Úvod

Hodnotiacá správa bola spracovaná na základe zadania Úradu splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny zo dňa 6. 4. 2015 a obsahuje odpovede na otázky kladené vo východiskách k vypracovaniu hodnotiacich správ poskytnutých Úradom splnomocnenca vlády SR pre národnostné menšiny.

Hodnotiacá správa reflektuje subjektívne názory príslušníkov národnostných menšín, ktorí sa podieľali na jej vypracovaní, tam kde bolo možné vychádzať z literatúry alebo výskumov je uvedený zdroj buď priamo v texte alebo v poznámke pod čiarou.

Vzhľadom k tomu, že napriek požiadavke príslušníkov maďarskej národnostnej menšiny v roku 2014 bol na vypracovanie hodnotiacej správy poverený iba jeden odborník s veľmi limitovanou časovou dotáciou na prácu (60 hodín), nebolo možné poskytnúť komplexný, detailne rozpracovaný obraz o stave podpory kultúry maďarskej národnostnej menšiny. Ambíciou tejto správy je vystihnúť najpodstatnejších udalostí roku 2014 v oblasti podpory kultúry maďarskej národnostnej menšiny na Slovensku a podanie zoznamu najpálčivejších problémov, ktoré je potrebné riešiť v nasledujúcom roku.

K bodom:

- možnosti vzdelávania v maďarskom jazyku;
- inštitucionálne zabezpečenie výchovy a vzdelávania príslušníkov národnostných menšín;
- vybavenosť škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom maďarským alebo vyučovaním maďarského jazyka;
- možnosti na ďalšie vzdelávanie pedagogických a odborných zamestnancov v maďarskom jazyku;
- špecifiká výchovy a vzdelávania detí príslušníkov maďarskej menšiny v školách a školských zariadeniach s vyučovacím jazykom slovenských;
- vzťah škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom slovenským a škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom maďarským.

Na spracovanie všetkých uvedených bodov hodnotiacej správy navrhujeme zriadiť osobitnú pracovnú skupinu Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny. Sice niektoré

údaje o počtoch škôl, žiakov a iných ukazovateľoch, ako aj opisné informácie sú verejne dostupné, nie je vypracovaná žiadna metodika, ktorá by určila, že ktoré údaje sú pre hodnotenie národnostného školstva potrebné, a akým spôsobom by mali byť spracované. Dočasná pracovná skupina by mala pripraviť túto metodiku na ďalšie roky a zapojiť do prípravy hodnotiacej správy viacerých odborníkov na národnostné školstvo.

Priority, resp. potreby riešenia v roku 2015

V oblasti národnostného školstva maďarskej národnostnej menšiny nedošlo v roku 2014 k žiadnemu pozitívnemu posunu, ale práve naopak narástli problémy, ktoré je potrebné akútne riešiť. Naďalej pretrváva:

- **nedostupnosť vzdelávania v materinskom jazyku** na určitých druhoch škôl (viď. jednotlivé tabuľky a grafy v hodnotiacich správach za roky 2012, 2013). Neuralgickým bodom národnostného školstva maďarskej národnostnej menšiny je stredné vzdelávanie (gymnázia, konzervatória, stredné odborné školy a praktické vyučovanie). Takmer jedna tretina (31,75 %) žiakov stredných škôl s príslušnosťou k maďarskej národnostnej menšine neštuduje vo svojom materskom jazyku³;
- **nedostupnosť informácií a odborných materiálov** v oblasti školstva v maďarskom jazyku (Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR, Ústav informácií a prognóz školstva, Iuventa a iné), pričom je potrebné, aby orgány verejnej moci a nimi zriadené inštitúcie v oblasti školstva svoje informácie a materiály zverejnené na webových sídlach a na nimi zriadených portáloch, materiály distribuované pre školy a školské zariadenia sprístupňovali aj v maďarskom jazyku. Na mnohých súťažiach dochádza k porušeniu zásady rovnakého zaobchádzania, vzhľadom na to, že pre žiakov škôl s vyučovacím jazykom maďarským nie sú pripravené testy a úlohy vo vyučovacom jazyku maďarskom;
- **neexistencia vedecko-výskumnej činnosti** venovanej zisteniu stavu a potrieb národnostného školstva na Slovensku.

Ku všetkým bodom hodnotiacej správy pri ktorých **je navrhnuté zriadenie osobitnej pracovnej skupiny Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny** je potrebné v roku 2015 takúto pracovnú skupinu zriadiť. Jej úlohou má byť stanovenie presných indikátorov, ktoré majú byť v danej téme sledované a príprava podkladov na zabezpečenie potrebných

³ Attila Fodor (2015). A szlovákia magyar közoktatás helyzete és fejlesztesí lehetőségei. Tanulmány.

informácií, ako aj určenie spôsobu ich spracovania. Vypracovanie uvedených tém je mimoriadne dôležité, avšak za doteraz dostupnej časovej dotácii absolútne nemožné. Na národnostné školstvo sa nemožno pozeráť ako na vzdelávanie, ktoré sa od vzdelávania väčšinového obyvateľstva líši iba v tom, že vzdelávanie – v časti alebo úplne – prebieha v inom ako štátnom jazyku. V súčasnosti všetky rozhodnutia ovplyvňujúce národnostné vzdelávanie sú prijímané bez účasti zástupcov maďarskej národnostnej menšiny. Vytvorenie osobitnej pracovnej skupiny by mohlo byť prvým krokom k tomu, aby participácia maďarskej menšiny na riešení aktuálnych tém a potrieb národnostného školstva bola zabezpečená. Uvedené si vyžaduje aj zabezpečenie adekvátnych finančných zdrojov pre prácu odborníkov maďarskej menšiny v oblasti školstva zo štátneho rozpočtu.

Nadalej pretrváva potreba riešenia tých problémov, ktoré boli opísané v hodnotiacej správe za rok 2013:

- zástupcovia maďarskej národnostnej menšiny žiadajú **legálne zadefinovať národnostné školstvo** tak, aby bolo samostatnou integrálnou súčasťou školského systému na Slovensku. Na ministerstve školstva, vedy, výskumu a športu navrhujeme posilniť oddelenie národnostného školstva, spolu s Výborom pre národnostné menšiny a etnické skupiny a ďalšími predstaviteľmi národnostného školstva, zmapovať súčasný stav vzdelávania príslušníkov maďarskej menšiny, zadefinovať ciele a určiť potrebné nástroje a opatrenia jeho rozvoja. Za týmto účelom navrhujeme zriadiť osobitnú pracovnú skupinu pri Výbore pre národnostné menšiny a etnické skupiny spoločne s Ministerstvom školstva SR;
- na Štátnom pedagogickom ústave, Národnom ústave certifikovaných meraní vzdelávania, Ústave informácii a prognóz školstva, Slovenskom inštitúte mládeže – IUVENTA, Štátnej inšpekcii, vydavateľstvách učebníc žiadame zriadiť, **vytvoriť zodpovedné orgány– štrukturálne jednotky s právomocami, poskytujúce odborné a metodické služby pre národnostné školy**. V porovnaní s počtom žiakov študujúcich na školách s vyučovacím jazykom maďarským je počet odborníkov venujúcich sa ich potrebám na odborných štátnych inštitúciách v oblasti školstva nedostatočný;
- žiadame **odbúranie administratívnej záťaže** práce riaditeľov a pedagógov, zjednodušenie vedenia dvojjazyčnej dokumentácie škôl s vyučovacím jazykom maďarským;

- zo strany štátnych školských orgánov **zabezpečenie informácií a odborných materiálov** pre školy aj v jazyku vyučovania;
- vo vzdelávacích štandardoch **zohľadniť a rešpektovať kultúru a iné špecifiká príslušníkov maďarskej menšiny**. Za týmto účelom žiadame rozšíriť celoštátne predmetové komisie na Štátnom pedagogickom ústave pri prepracovaní ISCED-ov;
- pri tvorbe učebníc a pracovných zošitov vo väčšej miere **zohľadniť osobitú kultúru a špecifiká príslušníkov maďarskej menšiny**. V súvislosti s tvorbou učebníc je problematické, že učebnice na predmety, ktoré sú totožné pre všetky školy (aj slovenské aj maďarské) sú pripravované v slovenskom jazyku a následne je pripravený ich doslovný preklad. Učebnice pre školy s vyučovacím jazykom maďarským čelia zo strany odbornej verejnosti kritike nie len kvôli kvalite textov, ale aj z toho dôvodu, že preklad môže byť pripravený až vtedy, keď je učebnica pripravená v štátnom jazyku. Pre školy s vyučovacím jazykom maďarským sú pripravené učebnice pravidelne so značným časovým odstupom;
- pri inšpekciách **zabezpečiť inšpektorov ovládajúcich jazyk vyučovania**;
- v rozvojových programoch zabezpečiť **prístup učiteľov k materiálom v jazyku vyučovania** (napr. v projekte riadeného ÚIPŠ Digitalizácia vzdelávania);
- odporúčanie spoločnej maďarsko-slovenskej zmiešanej komisie: v systéme ďalšieho vzdelávania umožniť absolvovanie kurzov aj v Maďarsku.

V roku 2015 nadobudne účinnosť **novela zákona o výchove a vzdelávaní**, avšak bez toho, aby boli pripravené podmienky na zavedenie zmien, ktoré táto novela prináša. Najakútnejšie by bolo potrebné určiť postup pri zrušení, resp. zlučovaní škôl a určení školských obvodov tak, aby bolo v čo najväčšej miere zachované participačné právo príslušníkov národnostných menšín. Novela zákona o výchove a vzdelávaní má dopad aj na financovanie škôl, novela zákona o financovaní škôl však nie je doposiaľ pripravená. Nie je vypracovaný ani systém školských autobusov, bez ktorých je možnosť splnenia povinnej školskej dochádzky vo viacerých prípadoch obmedzená, resp. sťažená. Pozitívna diskriminácia národnostných škôl v prípade minimálnych počtov žiakov v triede je podľa doteraz vykonaných analýz odborných inštitúcií maďarskej menšiny nedostatočná. Viac ako tretina menšinových škôl má byť v zmysle novely zrušená (podľa analýz Zväzu maďarských pedagógov na Slovensku je ohrozených⁴ 123 škôl s vyučovacím jazykom maďarským).

⁴ László Pék (2015): A szlovákiai magyar iskolahálózat állapota és fejlesztésének lehetőségei. In: Pedagógusforum. 2. číslo. strana 4-7.

Takáto rozsiahla zmena v sieti škôl na Slovensku v neprospech menšinových škôl je priam existenčnou hrozbou pre maďarskú komunitu na Slovensku.

V roku 2014 prebehla príprava **Inovovaných štátnych vzdelávacích programov**, ktoré nadobudnú účinnosť v septembri 2015. Tieto programy boli pripravené bez predchádzajúcich konzultácií s odbornými organizáciami zastupujúcich maďarskú národnostnú menšinu v oblasti školstva a sú pre národnostné školy neakceptovateľné. Z uvedeného dôvodu prebieha v súčasnosti aj petícia⁵, ktorá sa snaží o zrušenie niektorých požiadaviek týchto programov:

- zvýšenie navrhovaného počtu vyučovacích hodín maďarského jazyka a literatúry v 1. až 4. ročníku základných škôl s vyučovacím jazykom maďarským. Keďže nový program určuje počet vyučovacích hodín týždenne na 5-6-5-5, kým slovenský jazyk na základných školách so slovenským vyučovacím jazykom sa vyučuje v rozsahu 9-8-7-7 hodín.
- zvýšenie navrhovaného počtu voliteľných vyučovacích hodín pre 5. až 9. ročník základných škôl s vyučovacím jazykom maďarským. Kým na maďarských školách má riaditeľ školy možnosť narábať iba so 7 vyučovacími hodinami, zatiaľ jeho slovenský kolega má k dispozícii až 19 vyučovacích hodín.
- zvýšiť navrhovaný počet hodín dejepisu z jednej na dve hodiny, aby žiaci základných škôl s vyučovacím jazykom maďarským mali možnosť sa naučiť aj dejiny Maďarov.

Na problematické až neprijateľné ustanovenia predmetných Inovovaných štátnych vzdelávacích programov upozornilo vo svojom liste zo dňa 24. februára 2015 aj Zväz maďarských pedagógov na Slovensku zaslanom ministrovi školstva, vedy, výskumu a športu SR. List a následná odpoveď ministra tvorí prílohu tejto hodnotiacej správy.

V roku 2014 schválila vláda SR **Celoštátnu stratégiu ochrany a podpory ľudských práv v SR** na časové obdobie 2014 – 2020, ktorá má svoj význam aj z hľadiska ochrany a podpory práv národnostných menšín. Z hľadiska národnostného školstva je dôležitá priorita III. – Výchova, vzdelávanie, odborná príprava a výskum v oblasti ľudských práv v SR. V rámci tejto priority je potrebné aby Celoštátna komisia pre výchovu a vzdelávanie k ľudským právam a demokratickému občianstvu bola ustanovená tak, aby v nej boli

⁵ <http://magyariskola.sk/fibi-sandor-ebredjunk-fel-es-tegyunk-a-sajat-oktatasugyunkert/>
http://www.kerekasztal.org/files/2015/04/peticia_vero.pdf

zastúpení aj odborníci na práva národnostných menšín, a aby sa v celoštátnom pláne vyskytovala aj výchova a vzdelávanie k právam národnostných menšín.

Moravská národnostná menšina

Na Slovensku neexistuje národnostné školstvo špeciálne pre moravskú národnostnú menšinu.

Moravania žijúci na Slovensku používajú slovenský, prípadne český jazyk, vzhľadom na to, že slovenský aj český jazyk sa vyvinuli z pôvodného jazyka Moravanov – staroslovienčiny.

Nemecká národnostná menšina

V dôsledku vojnových a povojnových udalostí, následnej diskriminácie a aj prirodzenej asimilácie sa situácia žiaľ vyvinula tak, že nemecká národnostná menšina už v žiadnej obci nemôže otvoriť triedy, v ktorých by boli výlučne žiaci s materinským jazykom nemeckým práve z dôvodu malej početnosti. Naším úsilím však je, aby deti z rodín karpatských Nemcov mali možnosť suverénne ovládať popri slovenskom jazyku aj jazyk nemecký.

Zásadným problémom je, že na Slovensku je jediný povinný vyučovací jazyk anglický, pričom druhý predmet (ktorým vôbec nemusí byť jazyk) je voliteľný. To má negatívny dopad nielen na vyučovanie nemeckého jazyka, ale aj na viacjazyčnosť mladej generácie.

Školy s vyučovacím jazykom nemeckým sú v Bratislave (Nemecká škola Bratislava) a v Chmeľnici (Základná škola s materskou školou), s vyučovacím jazykom slovensko-nemeckým v Nitrianskom Pravne (Základná škola s materskou školou a Základná umelecká škola), v Kežmarku (Základná škola) a v Poprade (slovensko-nemecká bilingválna sekcia gymnázia). V školách v Gelnici a Medzeve sa poskytuje rozšírené vyučovanie nemeckého jazyka, prípadne aj vyučovanie niektorých predmetov v jazyku nemeckom, pokiaľ je na to vhodný učiteľ. Nedá sa však povedať, že by tieto školy vo väčšej miere navštevovali deti z rodín príslušníkov nemeckej menšiny na Slovensku.

Jazykové kurzy nemeckého jazyka na Slovensku organizuje aj Goethe-Institut. Vzdelávanie v nemeckom jazyku sa v spolupráci s Karpatskonemeckým spolkom na Slovensku sporadicky organizuje v jeho Domoch stretávania.

Pre príslušníkov nemeckej menšiny chýbajú kvalitné učebnice. Ich prípravu považujeme za prioritu.

Poľská národnostná menšina

Vzdelávanie v poľskom jazyku zabezpečovali aj v uplynulom roku výlučne organizácie zriadené na podporu poľskej národnostnej menšiny s pomocou Veľvyslanectva Poľskej republiky v SR.

Zoznam škôl a školských zariadení, vzdelávacích inštitúcií a ich stručná charakteristika:

- Piatková poľská školička v Nitre – ide o výučbu poľského jazyka detí a mládeže s poľskými koreňmi, ktorých cieľom je popri rozvoji jazykových schopností zároveň upevňovať ich kultúrnu a národnú identitu a rozširovať ich vedomostné horizonty najmä, avšak nielen o materskej krajine;
- knižnice poľskej literatúry v Žiline, Čadci, Martine a Dolnom Kubíne – sprístupňujú poľskú literatúru;
- Interaktívna akadémia poľského jazyka a kultúry – projekt zameraný na poskytovanie vzdelania v modernej forme v oblasti nielen jazykovej, ale aj historickej a kultúrnej; účastníkom umožňuje získavanie poznatkov na diaľku – vo virtuálnej triede, prostredníctvom internetu. Prednášky sú vedené vyučujúcim v poľskom jazyku;
- Školský konzultačný bod pri Ambasáde Poľskej republiky – toto zariadenie poskytuje základné vzdelanie v jazykovej oblasti a v oblasti všeobecného prehľadu, základných informácií o Poľsku;
- Sobotno-nedeľná poľská škola v Žiline – projekt umožňuje deťom s poľskými koreňmi nadobudnúť doplnkové vzdelanie v poľskom jazyku podľa poľského školského programu. Projekt je vhodný nielen pre jednotlivcov, ktorí majú záujem o ovládanie tohto jazyka na dobrej úrovni, ale aj pre tých, ktorí sa v budúcnosti chcú vzdelávať v Poľsku. Rozsah vyučovania je nasledovný:
 - Prípravné vzdelávanie (Žilina) – hrou a zábavou sa deti učia správnu výslovnosť a získavajú základnú slovnú zásobu v poľskom jazyku;
 - Základná škola (Žilina) – deväťročná výučba, ktorá sa vnútorne člení na tri stupne:
 - 1. – 3. trieda – integrované vyučovanie;
 - 4. – 6. trieda – vyučovanie podľa poľského systému;
 - 7. – 9. trieda – poľské gymnázium;
 - Stredná škola (Žilina) – poľské lýceum.

Predmety, ktorých výučba na tejto škole prebieha:

- poľský jazyk;
 - poľská literatúra;
 - zemepis;
 - dejiny s dôrazom na Poľsko;
 - veda o Poľsku;
 - informatika (podľa potreby);
 - iné predmety doplnkovo podľa tried.
- Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici – na Fakulte humanitných vied je zriadená Katedra slovanských jazykov. V rámci Študijného programu Poľský jazyk a kultúra je možné získať druhostupňové vysokoškolské vzdelanie.

Na žiadnej z uvedených úrovni štátnej správy ani miestnej samosprávy takéto vzdelanie nie je príslušníkom poľskej národnostnej menšiny poskytované, keďže potreba takéhoto vzdelania absentuje.

Poľské školy a školské zariadenia si technické a materiálne vybavenie škôl, ako aj učebnice a ďalšie učebné a didaktické pomôcky zabezpečujú z vlastných finančných zdrojov, príp. s finančnou podporou poľských štátnych inštitúcií alebo iných organizácií.

Možnosť vzdelávania budúcich pedagógov a možnosť ďalšieho vzdelávania absolventov v rámci kontinuálneho vzdelávania v poľštine na Slovensku absentuje.

Neexistujú žiadne spoločné programy ani iné spôsoby spolupráce medzi týmito školami.

Rómska národnostná menšina

Vzhľadom na skutočnosť, že školy s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny majú len maďarská, rusínska a ukrajinská národnostná menšina, v prípade rómskeho jazyka ide skôr o otázku, aké sú možnosti osvojovania rómskeho jazyka ako cudzieho jazyka v školskom systéme na Slovensku.

Ústava SR a medzinárodné dokumenty Rady Európy ratifikované SR zaručujú právo príslušníkom rómskej ako oficiálne uznanej národnostnej menšiny na vzdelávanie v materinskom jazyku. V prípade rómskej národnostnej menšiny však uplatňovanie tohto práva komplikoval fakt, že rómsky jazyk bol štandardizovaný až v roku 2008. V praxi to znamená, že menšina, ku ktorej sa podľa Sčítania obyvateľov, domov a bytov v roku 2011 hlásilo takmer 105 700 obyvateľov, má k tomuto dňu v sieti škôl SR iba jednu školu s vyučovacím jazykom slovenským a rómskym – osemročné Súkromné gymnázium Z. J. Mallu v Kremnici.

V roku 2014 nepridala škola ani školské zariadenie s rómskym vyučovacím jazykom. Pôvodný stav škôl a školských zariadení sa oproti roku 2013 nezmenil takže pretrváva situácia, keď na úrovni predprimárneho a primárneho vzdelávania pre žiakov z rómskych komunít poskytuje len Súkromná spojená škola (Súkromná ZŠ s MŠ, Súkromná ZUŠ) v Kremnici a Súkromná ZŠ v Košiciach uplatňovanie práva vyučovania jazyka národnostnej menšiny. Na úrovni štátnych škôl neposkytuje možnosť vyučovania jazyka rómskej národnostnej menšiny ani jedna škola.

V roku 2010 boli vyhodnotené experimentálne overovania efektívnosti kurikúl rómskeho jazyka a literatúry a rómskych reálií, ktoré boli realizované pod vedením Štátneho pedagogického ústavu. Výsledkom overovaní sú obsahové a výkonové štandardy týchto predmetov (zverejnené na www.statpedu.sk) a zaradenie predmetu rómsky jazyk a literatúra do možných maturitných predmetov (novelizáciou vyhlášky o ukončení štúdia na stredných školách). Pretrvávajúcim problémom však zostáva akútny nedostatok kvalifikovaných učiteľov uvedených predmetov a nedostatok učebných textov a materiálov.

Prevažná väčšina rómskej populácie je preto vzdelávaná v slovenských školách, ktoré nezabezpečujú výučbu rómskeho jazyka a literatúry. Pri vzdelávaní týchto žiakov si treba uvedomiť fakt, že sú súčasťou sociálne najslabších a najzaostalejších vrstiev obyvateľstva – používa sa pre nich termín žiaci z marginalizovaných rómskych komunít, respektíve žiaci zo „sociálne znevýhodneného prostredia“.

V súčasnosti je z celkového počtu viac ako 700 asistentov učiteľa (pedagogických asistentov) iba minimálny počet asistentov ovládajúcich rómsky jazyk. Jedným z dôvodov je i to, že príslušníci rómskych komunít nedosahujú požadované kvalifikačné predpoklady stanovené vyhláškou Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR. V roku 2008 na základných školách pôsobilo 791 asistentov učiteľa, v roku 2010 klesol na 717⁶.

Otázka vzdelávania v rómskom jazyku úzko súvisí s nedostatkom kvalifikovaných pedagógov. Doteraz nebol vytvorený a akreditovaný študijný program na vysokej škole, ktorý by garantoval študijný odbor „učiteľstvo rómskeho jazyka“. Ústav romologických štúdií Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre má akreditovaný bakalársky študijný program pre „učiteľstvo rómskeho jazyka“. V rámci projektu z Nórskeho finančného mechanizmu sa ústav uchádzal o zdroje na vytvorenie akreditovaného magisterského programu, avšak pre zmeny v zákone o vysokých školách nezískali finančnú dotáciu.

Na Súkromnej spojenej škole v Kremnici, ktorá je ako jediná zaradená do siete škôl a školských zariadení ako škola s vyučovacím jazykom rómskym, pretrváva nedostatok priestorov, chýbajú finančné prostriedky na ubytovanie žiakov, cestovné náklady (ide o internátny typ školy a žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia, ktorým škola uhrádza cestovné domov) a prostriedky na zdravotnú starostlivosť.

Na území SR sa nachádzajú tzv. etnické školy, na ktorých sú vzdelávaní výlučne rómski žiaci, resp. iné základné školy najmä v Prešovskom kraji. Okrem etnických škôl, ktoré sú tvorené z rómskych žiakov v regiónoch, kde počet rómskych školopovinných detí významne prevyšuje počet nerómskych detí, vnímame ako závažný problém existenciu segregácie rómskych žiakov v základných školách resp. v triedach, kde dochádza k diskriminácii rómskych detí z dôvodu ich etnickej príslušnosti.

Za ďalší veľmi výrazný problém považujeme zriaďovanie špeciálnych škôl, ktorých žiakmi sa často stávajú práve rómski žiaci. Približne 60 % detí v špeciálnom vzdelávaní na Slovensku v školskom roku 2008/2009 boli Rómovia. Jedinou výhodou špeciálneho vzdelávania oproti štandardnému vzdelávaniu je dôraz, ktorý sa kladie na individuálny prístup ku žiakom. Napriek výhodám individuálneho prístupu v špeciálnom vzdelávaní, výrazné rozdiely medzi štandardnými a špeciálnymi učebnými osnovami značne limitujú možnosti pre (re)integráciu zo špeciálnych škôl a tried do štandardného vzdelávania.

⁶ http://www.nadaciaspin.sk/VismoOnline_ActionScripts/File.ashx?id_org=600683&id_dokumenty=1024

Možnosti vysokoškolského vzdelávania v oblasti rómskeho jazyka a romistiky zostávajú na úrovni minulého roka, a to na týchto verejných a súkromných vysokých školách:

- Ústav romologických štúdií Fakulty sociálnych vied a zdravotníctva Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre;
- Ústav rómskych štúdií Prešovskej univerzity v Prešove;
- Ústav Z. J. Mailu Košice, zriaďovateľom je Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety n. o. – vyučuje rómsky jazyk a rómske reálie;
- Európske centrum výskumu aktivít rómskej národnostnej menšiny, vedeckovýskumné pracovisko Košice – zaoberá sa implementáciou rómskeho jazyka.
- Katedra rómskych štúdií Vysokej školy zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety;
- Ústav európskych rómskych štúdií Vysokej školy zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety.

Pokiaľ ide o možnosti ďalšieho vzdelávania pedagogických a odborných zamestnancov v rómskom menšinovom jazyku, tie taktiež zostávajú na úrovni minulého roka, rovnako ako aj nedostatky v tejto oblasti a tieto informácie sú dostupné v správe za rok 2013.

Odporúčania

Vychádzajúc z uvedených skutočností odporúčame rovnako ako v minulom roku:

- zintenzívniť prípravu učebníc (jazyk a literatúra, rómske reálie, predmety vyučované v rómskom jazyku), podľa úrovne primárneho a sekundárneho školstva vytvoriť učebnice rómskeho jazyka a literatúry a histórie Rómov pre základné a stredné školy pre jednotlivé úrovne vzdelávania, vekové kategórie na základných a stredných školách v podmienkach SR;
- zintenzívniť vzdelávanie budúcich učiteľov rómskeho jazyka a reálií a oboznámiť s možnosťami vzdelávania budúcich možných záujemcov, získaní kvalifikácie vyučovať v rómskom jazyku na jednotlivých typoch škôl s celoslovenskou pôsobnosťou;
- legislatívne zakotviť vytvorenie stredných škôl vo verejnom záujme poskytujúcich vzdelávanie pre príslušníkov rómskej národnostnej menšiny vrátane zabezpečenia ich financovania;
- podporiť predprimárne vzdelávanie rómskych detí s využívaním rómskeho jazyka ako podporného jazyka pre výchovu a vzdelávanie. Využívať rómsky jazyk ako podporný jazyk vo vzdelávaní rómskych detí na primárnom stupni vzdelávania;

- využívať znalosť rómskeho jazyka pri obsadzovaní pracovných pozícií asistent učiteľa pre deti zo sociálne znevýhodneného prostredia;
- podporovať verejné a súkromné vysoké školy, ktoré vzdelávajú budúcich učiteľov rómskych detí s dôrazom na možnosti využívania rómskeho jazyka vo vzdelávaní.

Priority na rok 2015:

- podporiť uplatnenie znalosti rómskeho jazyka pri obsadzovaní pracovných pozícií pedagogický asistent učiteľa pre deti zo SZP, asistent učiteľa v predprimámom vzdelávaní v rámci národného projektu na zavedenie inkluzívneho vzdelávania v predprimámom vzdelávaní v rámci vyrovnávania šancí;
- podporiť uplatnenie znalostí rómskeho jazyka pri obsadzovaní pracovných pozícií „terénny sociálny pracovník“ a prípadne pracovníci v rámci pripravovaného národného projektu zameraného na podporu komunitnej práce v rámci vyrovnávania šancí, v spolupráci so Štátnym pedagogickým ústavom plniť edičný plán ministerstva školstva;
- podporovať vedu a výskum v oblasti rómskeho jazyka a kultúry;
- podporovať a rozvíjať živú kultúru, klubovú a krúžkovú činnosť, činnosť folklórnych súborov a hudobných skupín;
- podporovať organizovanie festivalov, uskutočniť prieskum s ohľadom na ich členenie na medzinárodné, celoslovenské, regionálne a lokálne a zmapovať počty a charakter účinkujúcich (slovenský, medzinárodný), počet návštevníkov a pod;
- definovať stratégiu rozvoja a podpory neperiodickej tlače a jej distribúcie s dôrazom na tlač v rómskom jazyku. Uskutočniť sociologický prieskum respondentov – zistiť sledovanosť médií, spôsob/prístup respondenta k médiu, mieru, vzdelanostnú a jazykovú úroveň respondenta;
- podporovať aktivity zamerané na rozvoj multikulturality a senzibilizácie verejnosti vo vzťahu k rómskej národnostnej menšine.

Rusínska národnostná menšina

Možnosti vzdelávania v rusínskom jazyku – všeobecná charakteristika stavu v roku 2014

Aktuálny stav rusínskeho národnostného školstva na Slovensku je potrebné chápať v množstve vzájomne sa prelínajúcich aspektov. Dalo by sa povedať, že najväčším známym problémom, s ktorým sa Rusíni na Slovensku aj naďalej pasujú je progresívna asimilácia mladej a strednej generácie vo všetkých samostatných sociálnych skupinách – v rodine, v škole, v kruhu svojich známych, priateľov, ale aj vo vzťahu k vnútornému riadeniu a jazykovej orientácii jednotlivých cirkví, ktoré sú predovšetkým slovenskej jazykovej orientácie.

Tento stav ešte zhoršuje zlá ekonomická situácia regiónu, v ktorom Rusíni žijú. Je veľmi podobná situácii, ktorá učiteľov, entuziastov a propagátorov vyučovania rusínskeho jazyka stavia často do konfrontácie s tým, že musia vysvetľovať, čo vlastne z vyučovania rusínskeho jazyka budú zainteresovaní mať. Je na zamyslenie, ako v takej situácii reagovať. Faktom však zostáva, že je to neraz kľúčový moment pre ich ďalšie rozhodnutie, či sa do nejakej formy vyučovania rusínskeho jazyka naplno pustiť alebo nie. Je to smutné, ale žiaľ pravdivé, že atribúty ako národná hrdosť, vzťah k svojmu jazyku, jeho pestovanie a rozvoj dnes už nie sú „v kurze“, preto je potrebné neustále hľadať spôsoby, ako vyučovanie rusínskeho jazyka zatraktívniť.

Aktuálne zmeny v školstve, ktoré priniesli posledné roky, postavili vyučovanie rusínskeho jazyka do pozície dobrovoľnosti a to z každého pohľadu. To ale žiaľ negarantuje zachovanie rusínskej identity medzi mladou a strednou generáciou Rusínov vo vzťahu k nejakému z jej aspektov. Riešením tejto situácie môže byť hľadanie možností, ako nenápadne zakomponovať rusínsky jazyk alebo akýkoľvek predmet obsahujúci rusínske reálie do vyučovacieho procesu v materských a základných školách v jednotlivých mestách a obciach regiónu obývaného Rusínmi. Perspektívne a aj aktuálne sa ukázalo, že by to mohli byť voliteľné témy a vyučovacie hodiny realizované v rámci riadnych predmetov v procese vyučovania, ktoré by niesli znaky a reálie regionálnej výchovy, národopisu a etnografie, folklóru a tradícií.

V spojení s otázkou možností vzdelávania v rusínskom jazyku je potrebné podotknúť, že rusínska národnostná menšina doposiaľ nevyriešila svoj najväčší problém v procese vzdelávania, za ktorý sa považuje nadväznosť, kontinuálnosť vyučovania na jednotlivých stupňoch vzdelávania. Dôvodov tohto stavu je hneď niekoľko. Predovšetkým sú to tieto dôvody:

- nedostatočné teritoriálne pokrytie a rozmiestnenie školských zariadení s výchovným jazykom rusínskym resp. s vyučovaním rusínskeho jazyka a vyučovacím jazykom rusínskym;
- značná miera prirodzenej asimilácie mladej a strednej generácie Rusínov vo vzťahu k majoritnému obyvateľstvu;
- nedostatočný záujem rodičov o vyučovanie rusínskeho jazyka na jednotlivých stupňoch vzdelávania.

Aj napriek spomenutým problémom a situáciám je potrebné skonštatovať, že legislatíva a aj jej praktická realizácia vo vzťahu k rusínskemu národnostnému školstvu bola v roku 2014 nastavená primerane, všetky východiská a možnosti boli realizované v najväčšej možnej miere.

Stav materských a základných škôl s výchovným a vyučovacím jazykom rusínskym v roku 2014

Pristúpme konkrétne k charakteristike jednotlivých školských zariadení, ktoré poskytovali v roku 2014 vyučovanie rusínskeho jazyka na úrovni predprimárneho a primárneho vzdelávania vo forme výchovného resp. vyučovacieho jazyka.

Celkovo evidujeme tri školské zariadenia, základné školy s materskou školou, ktoré poskytovali vzdelávanie vo forme výchovného a vyučovacieho jazyka rusínskeho. Ide o tieto zariadenia:

MŠ Čabiny, ZŠ Čabiny

Od svojho založenia v roku 2008 na žiadosť rodičov sa škola stala národnostnou školou. ZŠ a MŠ fungujú ako dva samostatné subjekty v zriaďovateľskej pôsobnosti obce Čabiny. Táto škola umožňuje žiakom absolvovať výučbu v rusínskom jazyku od 1. do 4. ročníka vo forme primárneho vzdelávania.

Prvou základnou školou na Slovensku s vyučovacím jazykom rusínskym, ktorá vznikla v porevolučnom období, je práve základná škola v Čabinách. Škola bola slávnostne otvorená 2. septembra 2008. Riaditeľkou školy je PaedDr. Mária Jasiková. Zásľuhu na zriadení školy mali: **Mgr. Marián Škovran (bývalý starosta obce); PaedDr. Mária Jasiková (riaditeľka školy); o. Mgr. Milan Jasik (kňaz); rodičia žiakov.**

Momentálne sa výučba na škole realizuje od prvého až do štvrtého ročníka vo forme nepľnoorganizovanej školy. Školu navštevuje medziročne 12 – 18 žiakov. Finančne podporuje školu fond Štefana Čepu (Rusín žijúci v Kanade) a Spolok svätého Jána Krstiteľa. Podľa vedenia základnej školy vyučovanie prebieha aktuálne v riadnom režime. Interiérové vybavenie je pomerne na vysokej úrovni. Škola má k dispozícii:

- počítače;
- notebooky;
- interaktívnu tabulu.

Počas svojej krátkej činnosti túto školu absolvovalo už niekoľko desiatok žiakov. Žiaci, ktorí ju už ukončili, väčšinou pokračovali v štúdiu na Základnej škole s materskou školou Michala Sopiru v Radvani nad Laborcom, kde sa rusínsky jazyk vyučuje vo forme povinne voliteľného predmetu a krúžku. To je aj jediný prípad určitej kontinuálnosti vyučovania, nakoľko sa školy nachádzajú vo svojej tesnej blízkosti (7 km). V školskom roku 2013/2014 mala škola 18 žiakov, v školskom roku 2014/2015 sa počet znížil na 12.

ZŠ s MŠ Bajerovce

Dňa 15. októbra 2014 Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR vydalo rozhodnutie č. 2014-16519/50853:2-10C0. Po preskúmaní potrebných dokladov podľa § 32 a § 46 zákona č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok) v znení neskorších predpisov a § 17 ods. 3 zákona č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov rozhodlo takto, že sa vyraduje zo siete škôl a školských zariadení SR Základná škola s materskou školou - Основна школа з матерьсковшколов, Bajerovce 112, k 31. decembru 2014. Ako dôvod sa uviedol, že od 1. septembra 2014 školu nenavštevoval ani jeden žiak. V školskom roku 2013/2014 škola evidovala 6 žiakov v MŠ a 7 žiakov v ZŠ.

Národnostná škola v Bajerovciach bola transformovaná v školskom roku 2011/2012. Spočiatku to teda bola škola s vyučovacím jazykom slovenským, neskôr sa na žiadosť rodičov

pretransformovala na školu s vyučovacím jazykom rusínskym. Škola však nemala dlhú existenciu, fungovala len do konca augusta 2014. Dôvodov, prečo škola zanikla bolo hneď niekoľko. Jednak to bol nízky počet žiakov, no aj fakt, že rodičia svoje deti dobrovoľne zapísali do škôl mimo obce Bajerovce.

ZŠ s MŠ Kalná Roztoka

Spočiatku táto škola fungovala ako základná škola s vyučovacím jazykom slovenským, no na žiadosť rodičov sa škola pretransformovala na rusínsku národnostnú, a to len nedávno, konkrétne od školského roku 2013/2014. Výučba rusínskeho jazyka tu prebieha od 1. do 4. ročníka na úrovni primárneho vzdelávania. Aj keď škola nemá ešte dlhú históriu, veríme, že sa jej bude dariť.

Základná škola s materskou školou v Kalnej Roztoke teda funguje ako národnostná škola od školského roku 2013/2014, preto ju zatiaľ ešte netrápia žiadne vážne problémy. Škola sa nachádza v starej budove, no momentálne v nej prebieha celková rekonštrukcia, čo je pre ňu plusom. Jediný problém, ktorý trápi školu je nízky počet žiakov. Školu navštevovalo v školskom roku 2013/2014 18 žiakov v MŠ a 17 žiakov v ZŠ a v školskom roku 2014/2015 16 žiakov v MŠ a 19 žiakov v ZŠ. Je to v podstate nízky počet, no s danou skutočnosťou majú problémy aj ostatné školy v okrese Snina (v obciach Klenová, Ubl'a, Kolonica). Rusínsky jazyk sa v škole vyučoval ako povinne voliteľný predmet, no po nedávnej transformácii školy (2. septembra 2013), ho majú v rozvrhu už všetci žiaci. Stretávajú sa s ním na hodinách:

- rusínskeho jazyka;
- vlastivedy;
- prírodovedy;
- náboženstva;
- hudobnej výchovy.

Zásľuhu na zriadení národnostnej školy mala samotná riaditeľka PaedDr. Marcela Ruňaninová, ktorá len zareagovala na požiadavku miestnych rodičov, ktorí si priali, aby sa ich deti učili hovoriť materinským, teda rusínskym jazykom už od škôlky, a aby v tom neskôr pokračovali aj na základnej škole, no nielen už v ústnej, ale aj v písomnej forme.

Na záver tejto časti správy môžeme teda konštatovať, že rusínske národnostné školy na Slovensku trápia spoločné problémy, a to nízky počet žiakov a s tým spojený nedostatok financií na primeraný chod týchto škôl.

Prehľad počtu žiakov jednotlivých rusínskych národnostných škôl v roku 2014

	2013/2014		2014/2015	
	MŠ	ZŠ	MŠ	ZŠ
ZŠ Čabiny	0	18	0	12
MŠ Čabiny	8	0	6	0
ZŠ s MŠ Bajerovce	6	7	0	0
ZŠ s MŠ Kalná Rostoka	18	17	16	19
SPOLU podľa stupňa vzdelávania:	32	42	22	31

SPOLU:	74	53
--------	----	----

Z uvedenej tabuľky jednoznačne vyplýva, že počet žiakov sa medziročne (v zmysle školských rokov) pohybuje medzi číslom 53 – 74. Pod túto skutočnosť sa podpísal jednoznačne spontánny zánik ZŠ s MŠ Bajerovce a aj postupné znižovanie počtu žiakov z dôvodu nepriaznivého demografického vývoja regiónu obývanom Rusínmi.

Stav základných škôl s vyučovaním rusínskeho jazyka v roku 2014

V podstate na Slovensku neexistujú školy s vyučovaním rusínskeho jazyka v tom pravom zmysle slova. Môžeme do tejto kategórie škôl však zaradiť tie, ktoré rusínsky jazyk zaviedli do svojho vyučovania formou krúžku alebo zaviedli vyučovanie rusínskeho jazyka na vo svojich miestnych podmienkach formou disponibilných hodín v rámci školského vzdelávacieho programu.

Prikladáme tabuľku, v ktorej je uvedený aktuálny stav a počty žiakov jednotlivých škôl, kde sa rusínsky jazyk vyučuje určenou formou vzdelávania. Počty sú uvedené v jednotlivých školských rokoch.

Prehľad počtu žiakov jednotlivých rusínskych národnostných škôl v roku 2014

Škola / Školský rok	2013/2014		2014/2015	
	Krúžok	Disponibilné hodiny	Krúžok	Disponibilné hodiny
ZŠ s MŠ Michala Sopiru	16	0	10	44

Radvaň nad Laborcom				
Cirkevná základná škola sv. Juraja Svidník	11	0	12	0
ZŠ Komenského Medzilaborce	14	0	12	0
SPOLU podľa formy vzdelávania:	41	0	34	44
SPOLU	41		78	

Z uvedenej tabuľky jednoznačne vyplýva, že počet žiakov medziročne (v zmysle školských rokov) sa pohybuje medzi číslom 41 – 78. Pod túto skutočnosť sa podpísalo zavedenie predmetu rusínsky jazyk a literatúra na ZŠ s MŠ Michala Sopiru v Radvani nad Laborcom do školského vzdelávacieho programu v školskom roku 2014/2015. Na základe toho sa počet žiakov učiacich sa rusínsky jazyk v tejto forme vzdelávania mierne navýšil.

Stav stredných škôl s vyučovacím jazykom rusínskym a s vyučovaním rusínskeho jazyka v roku 2014

Čo sa týka situácie rusínskeho stredného národnostného školstva treba podotknúť, že ani v školskom roku 2013/2014 a ani v školskom roku 2014/ 2015 na Slovensku neexistuje ani jednu strednú školu, na ktorej by sa rusínsky jazyk a literatúra vyučoval akoukoľvek formou.

Treba pripomenúť, že toto je jeden z aktuálnych dopadov nedostatočnej kontinuity vyučovania medzi jednotlivými stupňami vzdelávania vo vzťahu k vyučovaciemu jazyku rusínskemu.

Iné formy vyučovania rusínskeho jazyka v roku 2014

V tejto kapitole sa pokúsime bližšie charakterizovať iné formy výučby rusínskeho jazyka a literatúry. Konkrétnejšie sa zameriame na charakteristiku:

- Večerných škôl rusínskeho spisovného jazyka;
- Medzinárodnou letnou školou rusínskeho jazyka (Studium Carpato-Ruthenorum).

Večerná škola spisovného rusínskeho jazyka

Projekt Večerné školy spisovného rusínskeho jazyka vznikol nedávno, konkrétne v roku 2013. Jeho zakladateľom je občianske združenie Kolysočka – Kolíska. Cieľom projektu je spopularizovať rusínsky jazyk v jeho prirodzenom prostredí, v dedinách a mestách severovýchodného Slovenska. Cieľom projektu je naučiť ľudí, ktorí sa cítia byť Rusínmi, spisovnú podobu rusínskeho jazyka v ústnej i písomnej forme.

Výučba momentálne prebieha v 24 školách, a v 7 sa pokračuje od roku 2013. Do zoznamu dohodnutých Večerných škôl spisovného rusínskeho jazyka pre rok 2014 patria:

- Večerná škola rusínskeho jazyka na ZŠ, Ulica študentská 1446/9, 069 01 Snina

Učiteľka: Mgr. Kristína Krupová;

- Večerná škola rusínskeho jazyka na ZŠ P.O. Hviezdoslava v Snine, Ul. Hviezdoslavova 985/20, 069 01 Snina

Učiteľka: Mgr. Ľubica Belková;

- Materská škola, ulica Kukučínova 2544/7, 069 01 Snina

Učiteľka: Mgr. Kristína Varšová;

- Materská škola, ulica Budovateľská 2205, 069 01 Snina

Učiteľka: Svetlana Lučkaničová;

- Večerná škola rusínskeho jazyka na Základnej škole s MŠ, Pčoliné 113, Pčoliné, okres Snina

Učiteľka: Mgr. Vlasta Morochovičová;

- Večerná škola rusínskeho jazyka na ZŠ s MŠ v Klenovej, Klenová 111, okres Snina

Učiteľka: Mgr. Anna Fedorková;

- Večerná škola rusínskeho jazyka na ZŠ s MŠ v Uliči, Ulič 137, okres Snina

Učiteľka: PaedDr. Jana Kočanová;

- Večerná škola rusínskeho jazyka na ZŠ vo Svidníku, Ul. Komenského 307/22, 089 01 Svidník

Učiteľka: Bc. Mária Gocová;

- Večerná škola rusínskeho jazyka na ZŠ vo Svidníku, Ul 8. Mája 640/39, 089 01 Svidník

Učiteľky: Ludmila Vencuriková, Jana Kosárová;

- Večerná škola rusínskeho jazyka na ZŠ vo Svidníku, Ul. Karpatská 803/11, 089 01 Svidník

Učiteľka: Mgr. Mária Belišová;

- Večerná škola rusínskeho jazyka na ZŠ s MŠ v Šarišskom Štiavniku, okres Svidník

Učiteľka: Mgr. Monika Sakarová;

- Večerná škola rusínskeho jazyka na OcÚ v Oľšavici, okres Levoča

Učiteľka: PhDr. Ľuba Kráľová, Ph.D.;

- Večerná škola rusínskeho jazyka v sídle OZ Kolysočka – Kolíska, Solivarská 70, Prešov

Učiteľka: PhDr. Ľuba Kráľová, Ph.D.;

- Večerná škola rusínskeho jazyka na ZŠ s MŠ Michala Sopiřu v Radvani nad Laborcom, okres Medzilaborce

Učiteľ: Mgr. Marek Gaj;

- Večerná škola rusínskeho jazyka na ZŠ Čabiny, okres Medzilaborce

Učiteľka: Mgr. Mária Jasíková;

- Večerná škola rusínskeho jazyka na ZŠ, Ul. Komenského 135/6, 068 01 Medzilaborce

Učiteľka: Mgr. Iveta Melničėková;

- Večerná škola rusínskeho jazyka na ZŠ s MŠ v Kamienke, Kamienka 113, okres Stará Ľubovňa

Učiteľka: Ing. Viera Krajňáková

- Večerná škola rusínskeho jazyka na ZŠ s MŠ v Čirči, okres Stará Ľubovňa

Učiteľ: Mgr. Milan Varchola;

- Večerná škola rusínskeho jazyka na ZŠ s MŠ v Gerlachove, okres Bardejov

Učiteľka: Mgr. Mária Štraussová;

- Večerná škola rusínskeho jazyka na ZŠ s MŠ v Bajerovciach, okres Sabinov

Učiteľka: Mgr. Mária Sekeráková;

- Večerná škola rusínskeho jazyka v Hriňovej, ZŠ s MŠ, Ul. Školská 1575, 962 05 Hriňová

Učiteľka: Ing. NadeždaPondušová;

- Večerná škola rusínskeho jazyka v Detve, ZŠ J.J. Thurzu, A. Bernoláka 20, 962 12 Detva alebo Spojená škola, Ul. Štúrova 848, 962 12 Detva

Učiteľka: Ing. NadeždaPondušová;

- Večerná škola rusínskeho jazyka v sídle OZ molodyRusyne, Hálova 16, 851 01 Bratislava, mestská časť Petržalka

Učiteľka: Mgr. Mária Bubancová;

- Večerná škola rusínskeho jazyka v sídle OZ molodyRusyne, Hálova 16, 851 01 Bratislava, mestská časť Petržalka

Učiteľka: Mgr. Petra Semancová.

Napokon je potrebné uviesť celkový počet žiakov večerných škôl spisovného rusínskeho jazyka. V roku 2014 tento počet predstavoval číslo 354 žiakov. V tomto počte však figurujú aj tí niektorí žiaci, ktorí sa zúčastňujú vyučovania rusínskeho jazyka na jednej zo škôl s vyučovacím alebo s vyučovaním rusínskeho jazyka.

Medzinárodná letná škola rusínskeho jazyka a kultúry

Prešovská univerzita v Prešove – Ústav rusínskeho jazyka a kultúry vytvoril pred 5 rokmi vzdelávací projekt Studium Carpatu-Ruthenorum – Medzinárodná letná škola rusínskeho jazyka a kultúry. Projekt sa skladá z 3-týždenného vzdelávacieho kurzu.

Cieľom projektu je, aby jeho účastníci nadobudli, respektíve si prehĺbili komunikáciu v kodifikovanej podobe rusínskeho jazyka. Ďalším cieľom je tiež to, aby si jeho účastníci rozšírili poznatky o karpatských Rusínoch z oblasti:

- histórie;
- kultúry;
- literatúry;
- etnografie.

Projekt je určený pre:

- každého, kto má záujem učiť sa spisovný rusínsky jazyk a spoznať karpatských Rusínov, ich históriu a kultúru;

- stredoškólkov a vysokoškólkov;
- osoby staršie ako 18 rokov.

Proces edukácie sa realizuje v priestoroch Prešovskej univerzity. Zabezpečujú ho vysokoškólskí profesori, slavisti a špecialisti z oblasti karpatorusínistiky.

Celkový vyučovací proces zahŕňa:

- 20 hodín rusínskej histórie (vrátane histórie rusínskej literatúry a kultúry) v anglickom a rusínskom jazyku - 2 hodiny denne;
- 30 hodín rusínskeho jazyka (teória a konverzácia) v anglickom a rusínskom jazyku - 2 hodiny denne;
- 10 hodín etnografie Rusínov (podľa priloženého programu), v anglickom a rusínskom jazyku;
- v neformálnych priestoroch, respektíve mimo vyučovacích priestorov univerzity (podľa priloženého programu) konverzačné cvičenia.

Pre účastníkov je počas celých troch týždňov pripravený bohatý program, ktorý sa realizuje v popoludňajších hodinách, ale aj cez víkendy. Obsahom týchto akcií je:

- prezentácia tradícií, folklóru, kultúrno-spoločenského života Rusínov žijúcich na Slovensku;
- prezentácia ľudovej architektúry a kultúrno-historických pamiatok;
- večer rusínskej literatúry spojený s odovzdávaním Ceny Alexandra Duchnoviča za literatúru;
- filmové a divadelné večery (Divadlo Alexandra Duchnoviča);
- tvorivé dielne (výroba kraslíc, spev);
- exkurzie po Prešove a regiónov severovýchodného Slovenska, kde žijú Rusíni.

V roku 2014 sa Letnej školy rusínskeho jazyka zúčastnili 4 frekventanti z USA, učители rusínskeho jazyka zo Slovenska, študenti bakalárskeho a magisterského štúdia študijného programu rusínsky jazyk a literatúra, študenti iných študijných programov v rámci Prešovskej univerzity a aj súkromné osoby, ktoré prejavili záujem poznávať rusínsky jazyk.

Inštitucionálne zabezpečenie výchovy a vzdelávania príslušníkov rusínskej národnostnej menšiny

Spektrum inštitúcií, ktoré zabezpečovali výchovu a vzdelávanie príslušníkov rusínskej národnostnej menšiny v roku 2014 považujeme za primerané. Máme na mysli štátne a cirkevné školy, občianske združenia, aktivity súkromných osôb, orgány štátnej správy a podobne.

Ak by sme uvažovali nad hierarchickým usporiadaním týchto inštitúcií, musíme sa pridržiavať nasledujúcich pohľadov:

- na úrovni ústrednej štátnej správy môžeme vyjadriť spokojnosť s ochotou a zabezpečením výchovno-vzdelávacieho procesu v rusínskom jazyku a vo vzťahu k realizácii a aplikácii školského zákona v rusínskom národnostnom školstve (avšak s výnimkou dostatočného zabezpečenia vyučovacích pomôcok a učebníc, ktoré je podľa nášho názoru výrazne poddimenzované od roku 2011),

- na úrovni miestnej štátnej správy a na úrovni miestnych samospráv je potrebné podotknúť, že SR zabezpečila v tomto ohľade štátnej správy plnú realizáciu všetkých legislatívnych požiadaviek vo vzťahu k rusínskej národnostnej menšine, nakoľko občanom v rusínsky hovoriacich regiónoch bolo k spokojnosti zabezpečené právo komunikovať v jazyku národnostnej menšiny na úrovni hovoreného, písomného i právneho styku, na úradoch, na súdoch, na polícii a v súvislosti s činnosťou ďalších inštitúcií, ktorých povinnosťou je zabezpečiť realizáciu práv využívania jazyka národnostných menšín.

Vybavenosť škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom rusínskym alebo s vyučovaním rusínskeho jazyka

Nakoľko Rusíni v súčasnosti majú len dve národnostné školy, je potrebné podotknúť, o aké školy ide. Budovy sú v značnom havarijnom stave, zriaďovatelia majú problémy s dofinancovaním prevádzky školy, na réžiu a platy, učebné pomôcky sú zabezpečené na primeranej úrovni, avšak aj v tom vidíme značné rezervy. Pomôcky na výučbu rusínskeho jazyka sa v podstate na Slovensku nedajú nikde zadovážiť, neexistuje systém, ktorý by okrem učebníc zabezpečil potrebné pomôcky. Je potrebné v budúcnosti zabezpečiť mechanizmus výroby a distribúcie učebných pomôcok (nápovedných obrázkov, tematických nástenných tabúl, interaktívnych DVD a CD, metodických príručiek a pod.)

Najchúlostivejším problémom v roku 2014 a aj v súčasnosti je nedostatok učebníc pre vyučovanie rusínskeho jazyka v primárnom vzdelávaní. Predovšetkým ide o potrebu vydania

pripravenej učebnice pre 1. ročník, ktorá bola k vydaniu pripravená ešte v roku 2012, no dodnes vydaná nebola. Zároveň je potrebné podčiarknuť, že náklad vydaní Bukvara pre 2. ročník a Pracovného zošita pre 2. ročník z roku 2006 sa minuli a opotrebovali. Nedostatok týchto učebných pomôcok už tretí rok výrazne komplikovali vyučovací proces vo vyučovaní rusínskeho jazyka na základných školách, kde sú učitelia nútení pripravovať si vyučovací materiál svojpomocne. Podobný problém učitelia avizovali aj s inými učebnicami pre primárne vzdelávanie.

Za prínos je potrebné považovať vydanie prvej učebnice pre predprimárne vzdelávanie pod názvom „Rusínsky jazyk pre najmenších“, ktorej vydanie iniciovalo občianske združenie Kolysočka – Kolíska.

Možnosti na ďalšie vzdelávanie pedagogických a odborných zamestnancov v rusínskom jazyku

Regionálne pracovisko Metodicko-pedagogického centra v Prešove v roku 2014 plne a ochotne zabezpečilo prípravu a realizáciu kontinuálneho vzdelávania pre učiteľov primárneho vzdelávania, nižšieho a vyššieho stredného vzdelávania z predmetu rusínsky jazyk. V októbri 2014 boli plnohodnotne akreditované dva vzdelávacie programy z rusínskeho jazyka:

- Rusínsky jazyk a jeho vyučovanie na základných školách a stredných školách – aktualizčné kontinuálne vzdelávanie pod číslom KV1434/2014;
- Metódy a formy využitia historických reálií vo vyučovaní rusínskeho jazyka a literatúry – aktualizčné kontinuálne vzdelávanie pod číslom KV1433/2014.

Do konca roka 2014 sa na uvedené vzdelávania prihlásilo 14 pedagógov, ktorí od marca 2015 postupne absolvujú tieto vzdelávania.

Za nedostatok sa považuje len nezabezpečenie kontinuálneho vzdelávania pre učiteľov predprimárneho vzdelávania, keďže učiteľky prejavili veľký záujem o vzdelávanie tohto zamerania.

Špecifiká výchovy a vzdelávania detí príslušníkov rusínskej menšiny v školách a školských zariadeniach s vyučovacím jazykom slovenským

Problematika identifikácie aktuálnych špecifik vyučovania rusínskeho jazyka v edukačnom systéme SR je nanajvýš aktuálnou témou z rozličných dôvodov. Ide o tematiku zatiaľ nie príliš preskúmanú. Často je však v úzadí, aj napriek jej dôležitosti sa na ňu neraz

zabúda. V mnohom je nenahraditeľnou súčasťou úspešnosti vyučovacieho procesu aj vo vzťahu k rusínskemu jazyku ako vyučovaciemu a výchovnému jazyku. Etablovanie predmetu rusínsky jazyk a literatúra po takmer dvoch desaťročiach ponúka možnosť lepšie konfrontovať výsledky, prostriedky a formy vyučovania tohto predmetu na materských, základných, stredných a vysokých školách na Slovensku.

Aktuálnosť špecifik vychádza z určitých historických súvislostí, ktoré spôsobili nedávny, resp. súčasný stav edukačného systému Rusínov na Slovensku. Postavenie vyučovania predmetu rusínsky jazyk a literatúra ako výchovného a vyučovacieho jazyka na materských, základných, stredných a vysokých školách na Slovensku vychádza a je podmienené rôznymi aspektmi, stretáva sa s mnohými procesuálnymi úskaliami a problémami. Tie vychádzajú predovšetkým z vyššie spomínaných historických súvislostí, ktoré rusínsku národnosť na Slovensku, no i jej vyučovací systém v minulosti natrvalo ochromili, hlavne počas minulého politického zriadenia v rokoch 1950 – 1989 otvorene zameraného na rozklad vzdelávacieho systému Rusínov na Slovensku.

Špecifiká vyučovania rusínskeho jazyka a jeho postavenie v systéme edukácie v SR by sme mohli v prvom rade charakterizovať a skúmať z pohľadu jednotlivých stupňov edukácie so zameraním na procesualnosť vyučovania a vzdelávania v podmienkach multikultúrnych súvislostí. Keďže Rusíni existovali a dodnes existujú ako minoritná národnostná menšina v rámci územia SR vnáša to do procesu ich vzdelávania a výchovy v ich materinskom jazyku aj rad paradoxov, ktoré sú veľmi časté a zreteľné. Sú výsledkom jednak dlhoročného negatívneho pôsobenia na svetonázor inteligencie Rusínov v minulosti a zároveň na značnú mieru ich asimilácie v súčasnosti, ktorá prebieha pomaly a nenásilne v rôznych sférach, avšak predovšetkým vo vzdelávacej a cirkevnej. Aj tie považujeme za potrebné identifikovať, skúmať a pomenovávať nakoľko určite prispievajú k identifikácii negatívnych vplyvov na edukačný systém Rusínov na Slovensku.

V tomto kontexte teda navrhujeme stanovenie cieľov skúmania a pomenovania špecifik našej menšiny nasmerovať na ciele v súvislostiach a ohľadoch aktuálnych, ale aj historických na nasledujúce konkrétne formulácie špecifických vzdelávacích cieľov:

- identifikovať a navrhnúť aplikáciu rozsahu a zamerania vyučovania a jeho špecifik vo vzťahu k predmetu rusínsky jazyk a literatúra na izolovaných stupňoch edukácie (predovšetkým na predprimárnom, primárnom a na sekundárnom);

- skúmať možnosti a formy zatriktívnenia postavenia predmetu rusínsky jazyk a literatúra v systéme vyučovacích predmetov v zmysle platnej legislatívy;
- spracovať a vymedziť stratégie systematickej osvetovej práce so žiakmi a rodičmi na školách s vyučovaním rusínskeho jazyka;
- špecifikovať platné a inovatívne metódy vyučovania rusínskeho jazyka a literatúry;
- orientovať sa v nových prístupoch vyučovania rusínskeho jazyka a využitia IKT technológií;
- aplikovať vhodné stratégie využitia literatúry pre deti a mládež;
- orientovať sa v pedagogickej dokumentácii sporej s agendou národnostnej školy v zmysle platnej legislatívy;
- analyzovať a súčasne aplikovať správny prístup vo výchove a vo vzdelávaní poukázaním na primerané a vyvážené interpersonálne vzťahy medzi učiteľom a žiakom v procese vyučovania rusínskeho jazyka;
- aplikovať primerané stratégie pri voľbe prístupov k tvoreniu vzdelávacieho programu škôl s vyučovaním a s vyučovacím jazykom rusínskym;
- inovovať a zdokonaľiť najnovšie progresívne profesijné kompetencie a formulovať návod na získavanie optimálnych zručností v práci učiteľa rusínskeho jazyka;
- porozumieť zvláštnostiam učenia sa žiakov a vyučovania učiteľov v jazyku národnosti a prípravy na učenie a vyučovanie;
- uplatniť vlastné skúsenosti pri vymedzení obsahového zamerania záujmových útvarov a záujmovej činnosti so zameraním na rusínsky jazyk a podobné reálie;
- aplikovať partnerskú komunikáciu v pedagogickej činnosti učiteľa rusínskeho jazyka.

S problematikou identifikácie svojich špecifik sú Rusíni vyrovnaní v tom najlepšom zmysle. Uvedomujeme si, že sme občanmi SR, vážime si jazyk, kultúru a históriu majoritného národa, ktorá je s našou históriou, tradíciami a jazykom úzko spätá. V podobnom duchu sú vedení aj žiaci rusínskej národnosti. Na školách, kde sa rusínsky jazyk vyučuje, sa kladie dôraz na národnostnú znášanlivosť, porozumenie a to formou pozitívneho porovnávania odlišností jednotlivých tu žijúcich národností.

Vzťah škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom slovenským a škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom rusínskej národnostnej menšiny

Prostredie severovýchodného Slovenska kompaktné obývané Rusínmi sa aj v súčasnosti vyznačuje mnohými multikultúrnymi prejavmi a črtami. Komunikácia viacerých kultúr na relatívne malom území predurčilo tu žijúcich obyvateľov rôznych národností prirodzene a harmonicky nažívať medzi sebou, akceptovať iné kultúry, náboženstvá, jazyky.

Vzťah Rusínov k majoritnému slovenskému obyvateľstvu v celoslovenskom meradle je na úrovni prirodzenej akceptácie potreby poznať a komunikovať v štátnom jazyku, poznávať a vyznávať spoločné hodnoty s prihliadnutím na vzájomnú znášanlivosť a toleranciu. V tomto duchu sa nesie aj vzťah a komunikácia príslušníkov rusínskej národnostnej menšiny v procese vyučovania a vzdelávania s občanmi slovenskej národnosti (a aj iných národností) na jednotlivých stupňoch a úrovniach ISCED (The International Standard Classification of Education).

Vo všeobecnosti sú školy s vyučovacím jazykom rusínskym otvorené k akejkol'vek spolupráci so školami s vyučovacím jazykom slovenským. Táto kooperácia prebieha rôznymi formami (spoločné vystúpenia, prezentácie folklóru, vnútroškolské a medziškolské projekty, prezentácie).

Vyučovanie rusínskeho jazyka v regióne severovýchodného Slovenska sa realizuje prevažne aj na školách s vyučovacím jazykom slovenským, kde školský vzdelávací program ponúka aj tento predmet v rámci disponibilných hodín resp. vyučovanie formou krúžku. Aj to svedčí o tom, že rozvoju a zachovaniu rusínskeho jazyka na národnostne zmiešanom území sú vytvorené dostatočné podmienky. Perspektívne je však potrebné vytvoriť priestor pre všetky iniciatívy smerujúce k zachovaniu a zveľad'ovaniu, no hlavne k stabilizácii a rozvoju rusínskeho národnostného školstva.

Priority a potreby riešenia problémov rusínskeho národnostného školstva v roku 2015

Pristúpme napokon k formulácii priorít a potrieb riešenia akútnych problémov rusínskeho národnostného školstva. Týkajú sa prevažne problematiky procesu a finančnej podpory výchovy a vzdelávania Rusínov. Naformulované a načrtnuté problémy sa však neriešia už dlhodobo. Často boli menované, ale žiaľ nedošlo zatiaľ k náprave.

Môžeme povedať, že priority sú zároveň aj potrebami riešenia. Ide teda o úzku súvislosť jednotlivých nefunkčných článkov procesu výchovy a vzdelávania Rusínov:

- Najakútnejším problémom je **nedostatok učebníc pre ročníky primárneho vzdelávania, predovšetkým pre 1. a 2. ročník**. Posledné vydania z roku 2006 sa už minuli a opotrebovali, nakoľko ide prevažne o spotrebný materiál, ktorý sa logicky časom minie. Rusínske deti nemajú k dispozícii hlavne pracovný zošit pre 2. ročník, z ktorého sa učia písať písmená rusínskej azbuky. Je poľutovaniahodné, že učitelia sú dennodenne nútení kopírovať si posledný kus pracovného zošita, ktorý im ešte na škole zostal. Aj tento fakt výrazne znižuje vážnosť a kvalitu vyučovania rusínskeho jazyka. Za zmienku stojí takisto aj Bukvar pre 1. ročník, ktorý je už 3 roky pripravený na tlač, ale vydaný ešte nebol. Ide tiež o veľmi potrebný a kvalitný vyučovací materiál potrebný pre prax. Zatiaľ sú učitelia nútení posilať si ho medzi sebou elektronicky. Potrebné je tiež v dohľadnej dobe **vydať pripravené a inovované učebnice pre 8. ročník ZŠ**, nakoľko už v budúcom školskom roku budú potrebné tieto učebnice vo vyučovacom procese.
- **Nedostatok učebných pomôcok** je tiež sprievodným problémom vyučovacieho procesu na rusínskych národnostných školách. V tomto smere sú učitelia opäť odkázaní na svojpomocnú výrobu učebných pomôcok, ktorá zároveň neraz enormne zaťažuje náklady prevažne neplnoorganizovaných škôl.
- Bolo by z prevádzkových a finančných dôvodov potrebné, aby aj školy s vyučovaním rusínskeho jazyka spadali pod agendu **zvýhodneného mzdového koeficientu**, avšak len **na počet žiakov**, ktorí sa učia rusínsky jazyk. V skutočnosti je to totiž niekoľko desiatok žiakov, no týmto počínom by sa výrazne pomohlo školám, ktoré realizujú vyučovanie rusínskeho jazyka. Bola by to forma kompenzácie za reálne procesuálne a materiálne nedostatky, s ktorými školy s vyučovaním rusínskeho jazyka reálne zápasia.
- Dôležité je tiež z pohľadu kontinuálnosti vyučovania na jednotlivých stupňoch vzdelávania **umožniť učiteľom pre predprimárne vzdelávania kontinuálne sa vzdelávať** aj v problematike vyučovania rusínskeho jazyka, nakoľko táto skupina pedagógov aktívne prejavila veľký záujem o takýto druh kontinuálneho vzdelávania. V mnohých materských školách sa totiž začína s vyučovaním rusínskeho jazyka s iniciatívy občianskeho združenia – Kolysočka – Kolíska.

Naformulované priority a identifikácia problémov rusínskeho národnostného školstva by mali byť prostriedkom k optimalizácii a stabilizácii jeho stavu. I keď reálnych problémov je omnoho viac, sústredili sme sa na tie najakútnejšie, resp. na dlho neriešené.

Napokon je potrebné konštatovať, že legislatíva a podmienky pre rozvoj rusínskeho národnostného školstva sú na optimálnej úrovni s možnosťou malých procesuálnych úprav. Tie by bolo vhodné konzultovať s pedagógmi a odborníkmi z praxe, ktorí najlepšie vedia identifikovať úskalia a perspektívy stavu rusínskeho národnostného školstva.

Ruská národnostná menšina

Napriek tomu že v minulosti existovalo mnoho škôl s vyučovacím jazykom ruským, v súčasnosti existuje len Súkromné centrum voľného času Rossijaktoré má vyučovanie v slovenskom a ruskom jazyku. Centrum vedie len voľno časové aktivity. Na ostatných školách sa vyučuje ruský jazyk ako cudzí jazyk, alebo formou kurzov a mimoškolských aktivít pre deti. Na gymnáziu Alberta Einsteina v Bratislave sa uskutočňuje bilingválne vyučovanie v ruskom jazyku. V Snine je Súkromné bilingválne gymnázium.

Na univerzitách a vysokých školách sú katedry ruského jazyka, ruský jazyk sa vyučuje v odboroch ako je pedagogika, prekladateľstvo a tlmočníctvo a kultúrne štúdie.

Deti a mládež sa učia ruskému jazyku v prvom rade pri stretnutiach ruskej národnostnej menšiny. Organizácie vytvárajú stretnutia kde sa učia ruskému jazyku napr. občianske združenie Mladá Rossija organizuje **diskusný klub**, ktorý sa koná každý týždeň v Súkromné centrum voľného času Rossija a účastníci počas dvoch hodín diskutujú na aktuálne témy v ruskom jazyku. Počas týchto dvoch hodín si účastníci zlepšujú nie len svoju slovnú zásobu, ale aj svoje komunikačné schopnosti. Občianske združenie Mladá Rossija každý týždeň organizuje **filmový klub**, kde sú prezentované klasické filmy, ale aj súčasné filmové trháky ruskej kinematografie.

Zväz Rusov v Košiciach každoročne organizuje súťaž v prednese poézie a prózy v ruskom jazyku s názvom **Ruské slovo**, v rámci ktorého organizuje aj **Filmový festival** ruských filmov.

Učitelia ruského jazyka majú možnosť sa zúčastniť seminárov, kurzov, školení a stáží na Slovensku, v Rusku a v rusky hovoriacich krajinách.

Na základe informácií môžeme vidieť, že záujem o ruský jazyk rastie. Preto by bolo vhodné začať uvažovať o zriadenie školy z vyučovacím jazykom ruským.

Srbská národnostná menšina

Príslušníci srbskej národnostnej menšiny nemali v roku 2014 možnosť vzdelávať sa vo svojom materinskom jazyku v materských, základných a stredných školách na Slovensku.

Lektorát srbského jazyka na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave bol po 22 ročnej prestávke obnovený v školskom roku 2012/2013. Rok 2014 bol druhým školským rokom, v ktorom sa vyučuje srbský jazyk na Univerzite Komenského. Je to zároveň jediná inštitúcia, ktorá umožňuje výučbu srbského jazyka na Slovensku. Srbský jazyk sa vyučuje ako výberový predmet (Srbský jazyk a Srbský film) na Katedre slovanskej filológie. Prednášky z každého predmetu sa organizujú jedenkrát do týždňa a predmet navštevuje v priemere 25 študentov za semester. Katedra slovanskej filológie taktiež organizuje kurz srbského jazyka pre verejnosť.

V roku 2014 nebolo uskutočňované žiadne mimoškolské vzdelávanie pre deti, mládež a dospelých v srbskom jazyku.

Počet príslušníkov srbskej národnostnej menšiny, ako aj počet detí v súčasnosti nedáva možnosť organizovať vyučovanie v srbskom jazyku a srbského jazyka. Okrem toho, Srbi nie sú koncentrovaní na jednom mieste, čo predstavuje problém nielen ak sa jedná o počet záujemcov, ale aj mesto, kde by sa vyučovanie zriadilo.

Ukrajinská národnostná menšina

V súčasnosti sú v evidencii nasledujúce školy a školské zariadenia:

- **materské školy s vyučovacím jazykom ukrajinským:**
Rokytov, Krásny Brod, Jarabina, Údol, Vyšný Mirošov, Humenné, Pčoliné, Ubl'a, Stakčín, Stráňany.
- **materské školy s vyučovacím jazykom slovenským a ukrajinským:**
Prešov, Medzilaborce.

- **základné školy a stredné školy s vyučovacím jazykom ukrajinským a vyučovaním ukrajinského jazyka:**
 - Spojená škola (ZŠ + Gymnázium) T. Ševčenka, Prešov (v zriaďovateľskej pôsobnosti Prešovského samosprávneho kraja);
 - ZŠ internátna Humenné;
 - ZŠ Jarabina;
 - ZŠ Údol (1. – 4. ročník);
 - ZŠ Ubl'a.

- **vysoké školy:**
 - Katedra ukrajinistiky FF Prešovskej univerzity.

V mimoškolskej oblasti (neformálne vzdelávanie) sa vyučovanie ukrajinského jazyka realizuje prostredníctvom jazykových kurzov pre deti v Základnej škole na Ul. Karpatskej vo Svidníku a pri Regionálnej rade Zväzu Rusínov-Ukrajincov SR v Košiciach.

Inštitucionálne zabezpečenie výchovy a vzdelávania:

- **na úrovni ústrednej štátnej správy**
 - Katedra ukrajinistiky FF PÚ;

- **na úrovni miestnych samospráv**
 - Základné školy – miestna samospráva;
 - Spojená škola T. Ševčenka – Prešovský samosprávny kraj.

Technické a materiálne vybavenie škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom ukrajinským alebo s vyučovaním ukrajinského jazyka je priemerné, v niektorých prípadoch, ako napr. ZŠ internátna v Humennom dokonca podpriemerné. Aj vybavenosť škôl učebnicami a učebnými pomôckami je nedostatočné.

V školách a školských zariadeniach s vyučovacím jazykom slovenským, ktoré sa nachádzajú na území obývanom touto národnostnou menšinou by bolo potrebné zaradiť do učebných osnov základy histórie a kultúry menšiny. Keďže ide o málopočetné školy ich najväčším problémom je finančné zabezpečenie.

Priority v oblasti ukrajinského národnostného školstva:

- pripraviť analýzu súčasného stavu ukrajinského národnostného školstva a vypracovať návrh na jeho revitalizáciu;
- riešiť financovanie národnostných škôl podľa ich potreby na osobné (mzdy) a prevádzkové náklady;
- školy s vyučovacím jazykom ukrajinským alebo s vyučovaním jazyka ukrajinského majú spravidla menší počet žiakov, a preto je nevyhnutné zvýšiť normatívy na žiaka a tiež ročný príspevok štátu na záujmovú a mimoškolskú činnosť;
- v procese nevyhnutnej asimilácie a zvýšenej migrácie, ktorá prináša vyľudňovanie obcí na národnostne zmiešanom území je potrebné znížiť limit počtu žiakov v triedach ukrajinských národnostných škôl;
- na národnostne zmiešaných územiach v materských školách praktizovať výchovu aj v jazyku národnosti, v ktorom sa vedie vyučovanie v príslušných ZŠ. K tomu je potrebné obnoviť prípravu učiteliek materských škôl s výchovným jazykom ukrajinským na Pedagogickej a sociálnej akadémii v Prešove;
- vytvoriť systém efektívneho riadenia a kontroly ukrajinských národnostných škôl s účasťou predstaviteľov tejto národnostnej menšiny. Na základe čl. 34 Ústavy SR o práve podieľať sa na riadení vecí, ktoré súvisia so životom národnostnej menšiny je potrebné zriadiť miesta pre pracovníkov z radov ukrajinskej národnosti v príslušných orgánoch zodpovedajúcich za riadenie školstva;
- preveriť na základe akých dôvodov sa v niektorých MŠ, ZŠ a SŠ neuplatňuje výchovno-vzdelávací jazyk uvedený v sieti regionálneho školstva;
- navrhujeme, aby účastníkom správneho konania vo veci vyradenia zo siete školy s výchovno-vzdelávacím jazykom národnostnej menšiny bola aj príslušná kultúrno-národnostná organizácia (č. 34 Ústavy SR);

- vzhľadom k tomu, že niektoré ZŠ s vyučovacím jazykom ukrajinským alebo s vyučovaním jazyka ukrajinského sú v pohraničných oblastiach a majú dobré kontakty s Poľskom a Ukrajinou, je potrebné zvýšiť finančné prostriedky na rozširovanie partnerských kontaktov;
- uskutočniť pracovné stretnutie s pracovníkmi oddelenia národnostného školstva (Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR).

Zhodnotenie situácie v súvislosti s dôrazom na perspektívy, možnosti a záujem o ukrajinský jazyk:

- snahou základných škôl je vychádzať v ústrety požiadavkám rodičov a žiakov o vyučovanie ukrajinského jazyka;
- školy zároveň upozorňujú na skutočnosť, že zaradenie ukrajinského jazyka do vyučovacieho procesu odčerpáva školám finančné prostriedky;
- školy s nižším počtom žiakov, kde aj na základe demografického vývoja bude každoročne ich počet klesať (a následne aj pridelené finančné prostriedky v rámci normatívneho financovania) to národnostné školy vnímajú negatívne a uvažujú o zrušení vyučovania jazyka národnostnej menšiny;
- väčšina základných škôl, ktoré vyučujú niektorý z jazykov národnostných menšín, zaznamenávajú pokles záujmu zo strany rodičov a detí o vyučovanie v jazyku národnostných menšín;
- dôvodom ich zníženého záujmu je veľmi malé alebo takmer nulové uplatnenie národnostného jazyka v bežnom živote a praxi.

Židovská národnostná menšina

Materinským jazykom väčšiny židovského obyvateľstva žijúceho na území Slovenska sú slovenský, maďarský a nemecký jazyk. Podľa sčítania obyvateľstva SR v roku 2011 sa 460 obyvateľov prihlásilo k materinskému jazyku jidiš. Predpokladáme, že väčšinou išlo o skôr narodené osoby, ktorých počet sa neustále znižuje.

Z uvedeného vyplýva, že Židia na Slovensku používajú ako materinský jazyk, jazyk majoritného obyvateľstva, prípadne jazyk niektorej z ďalších menších žijúcich na tomto území. V rámci predprimárneho školstva pôsobí materská škola LauderGanMenachem – súkromná židovská škôlka v Bratislave. Žiaci a študenti navštevujú hlavne školy s vyučovacím jazykom slovenským, v menšom počte maďarským a ďalší študujú v zahraničí.

Príloha č.1

Správa o stave národnostného školstva na základe Štatútu Výboru pre národnostné menšiny a etnické skupiny Čl. 3 písmeno g)

Možnosti vzdelávania vo Vašom menšinovom jazyku

Zoznam škôl a školských zariadení, vzdelávacích inštitúcií a ich stručná charakteristika.

- a) materské školy,
- b) základné školy, stredné školy,
- c) vysoké školy,
- d) iné druhy vzdelávania.

2. Inštitucionálne zabezpečenie výchovy a vzdelávania príslušníkov Vašej národnostnej menšiny

- a) na úrovni ústrednej štátnej správy,
- b) na úrovni miestnej štátnej správy,
- c) na úrovni miestnych samospráv.

3. Vybavenosť škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom Vašej národnostnej menšiny alebo s vyučovaním jazyka Vašej národnostnej menšiny

- a) technické a materiálne vybavenie škôl,
- b) učebnice a učebné pomôcky.

4. Možnosti na ďalšie vzdelávanie pedagogických a odborných zamestnancov vo Vašom menšinovom jazyku

- a) možnosti vzdelávania budúcich pedagógov a možnosti ďalšieho vzdelávania absolventov v rámci kontinuálneho vzdelávania;

5. Špecifiká výchovy a vzdelávania detí príslušníkov Vašej menšiny v školách a školských zariadeniach s vyučovacím jazykom slovenským

- a) charakteristika špecifik,
- b) riešenie špecifických otázok za súčasných podmienok,
- c) nedostatky v riešení špecifických otázok,
- d) návrhy riešení.

6. Vzťah škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom slovenským a škôl a školských zariadení s vyučovacím jazykom Vašej národnostnej menšiny

- a) spoločné programy alebo iné spôsoby spolupráce.

7. Čo považujete za prioritu resp. potrebu riešenia v roku 2015?

Príloha č.2

Príloha k časti Maďarská národnostná menšina.